

Міністерство освіти і науки України
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Факультет дошкільної та спеціальної освіти

ВІСНИК

НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ
ЛАБОРАТОРІЇ
«В.О. СУХОМЛИНСЬКИЙ І
ШКОЛА ХХІ СТОЛІТТЯ»

Випуск XII

Міністерство освіти і науки України
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Факультет дошкільної та спеціальної освіти

**ВІСНИК
НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ
ЛАБОРАТОРІЇ
«В.О. СУХОМЛИНСЬКИЙ І
ШКОЛА ХХІ СТОЛІТТЯ»**

Випуск XII

Умань
2019

УДК 37(477)(092)(06)

В 53

*Рекомендовано до друку вченою радою
факультету дошкільної та спеціальної освіти
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
(протокол №9 від 22 квітня 2019 року)*

Головний редактор:

Кушнір В.М. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (головний редактор).

Редакційна колегія:

Кочубей Г.Д. – доктор педагогічних наук, професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Демченко І.І. – доктор педагогічних наук, професор кафедри спеціальної освіти ІІІІ факультету дошкільної та спеціальної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Кушнір В.М. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

В 53 **Шенник** науково-дослідної лабораторії «В.О. Сухомлинський і школа XXI століття» / за ред. В.М. Кушнір – Умань :Візаві, 2019. – Вип. XII. – 130 с.

До збірника включені матеріали наукових досліджень членів лабораторії «В.О. Сухомлинського і школа XXI століття».

Статті подано в авторській редакції.

УДК 37(477)(092)(06)

©Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
БІЛАН ВАЛЕНТИНА Корекційна робота з дітьми з особливостями психофізичного розвитку.....	7
БУТЕНКО ОЛЬГА, РЯБОШАПКО ОЛЬГА Ретроспективний аналіз проблеми морального виховання особистості.....	17
ВОЄДИЛО ОЛЬГА Дослідження феномену толерантності в епоху античності та середньовіччя.....	23
ГАВРИЛЮК СВІТЛАНА, ЧИГИРИК ЮЛІЯ Розвиток дитячої творчості у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського.....	28
ДЕМЧЕНКО ІРИНА Моделі розвитку інклюзивного навчання в системі загальноосвітнього простору.....	35
ЗАЛІЗНЯК АЛЛА Професійна підготовка вихователів до роботи з дошкільниками з розвитку мовлення.....	45
ЩЕНКО ЛЮДМИЛА Проблема формування творчої індивідуальності дітей старшого дошкільного віку у зарубіжних педагогічних технологіях.....	49
КОЛОНТАЄВСЬКА СВІТЛАНА Особливості формування культури поведінки старшого дошкільного віку.....	56
КОЧУБЕЙ ТЕТЯНА Теоретичні засади підготовки майбутніх соціальних працівників до Роботи з особами, які звільняються з місць позбавлення волі.....	60
КУШНІР ВАЛЕНТИНА Особливості управління інноваційною діяльністю в закладах дошкільної освіти.....	69
ПІ'ЯСЕЦЬКА НАТАЛІЯ, ШПИЛЬОВА МАРИНА Тенденції формування культури здоров'я та навичок здорового способу життя у практиці роботи дошкільних закладів.....	73

ПОБІРЧЕНКО ОЛЕНА

Особистість учителя як один із чинників здійснення успішної діяльності в умовах сільської початкової школи.....81

ПОПИЧЕНКО СВІТЛАНА

Особливості морального розвитку дитини в дошкільні роки.....89

САНІВСЬКИЙ ОЛЕКСАНДР, ЦИГАНОК ОКСАНА

Вплив періоду українізації (1926-1933 рр.) на становлення науково-педагогічних поглядів В. Сухомлинського.....94

СЕМЧУК БОГДАН

Підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в сучасному інформаційному суспільстві.....104

СЕМЧУК СВІТЛАНА, СКРИШНИК НЕЛЯ

Історичні аспекти становлення сучасного дитинства в інформатизованому суспільстві.....108

ТКАЧУК ЛАРИСА

«Школа радості й успіху» у педагогічній спадщині В. Сухомлинського С. Френс.....112

УМРИХІНА ОКСАНА

Інструментальна музика як засіб соціального виховання учнів.....121

НАШІ АВТОРИ.....126

ПЕРЕДМОВА

Науково-дослідна лабораторія з проблем дослідження педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського є структурним підрозділом університету і здійснює свою діяльність із метою широкого залучення професорсько-викладацького складу, докторантів, аспірантів і студентів університету, вчителів шкіл, працівників закладів дошкільної освіти до вивчення педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського, освоєння й упровадження в життя творчого доробку видатного українського педагога.

Науково-дослідна лабораторія була створена у 1996 році за ініціативи Кузя Володимира Григоровича, заслуженого діяча науки і техніки України, доктора педагогічних наук, професора, дійсного члена Національної Академії педагогічних наук України, який керував діяльністю науково-дослідної лабораторії «В.О. Сухомлинський і школа XXI століття» з 1996 р. по 2018 р.

Відкриття лабораторії було приурочене Третім всеукраїнським педагогічним читанням «Василь Сухомлинський і сучасність», які відбулися у 1996 р. на базі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Науково-дослідна лабораторія «В.О. Сухомлинський і школа XXI століття» працює під егідою Національної академії педагогічних наук України, проводить активну співпрацю із Українською асоціацією Василя Сухомлинського (керівник – академік О.Я. Савченко), Інститутом педагогіки НАПН України, Інститутом проблем виховання НАПН України, Державним педагогічно-меморіальним музеєм В.О. Сухомлинського (с. Павлиш), НВК «Павлиська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів – ліцей імені В.О. Сухомлинського» (с. Павлиш), Українським коледжем імені

В.О. Сухомлинського (м. Київ), закладами дошкільної та повної загальної середньої освіти Черкащини.

Упродовж 1996–2018 рр. на базі лабораторії діяла наукова школа «Педагогіка ХХІ століття» доктора педагогічних наук, професора, дійсного члена НАПН України Кузя Володимира Григоровича, при якій захищено 33 кандидатських та 7 докторських дисертацій.

З 1998 року на базі лабораторії започатковано видання щорічного Вісника лабораторії – збірника наукових праць учених, які досліджують педагогічну спадщину В.О. Сухомлинського.

Упродовж 23-х років свого існування науково-дослідну лабораторію відвідала велика кількість відомих науковців, соратників Василя Олександровича, дослідників, культурних та громадських діячів. Серед них представники Міністерства освіти і науки України, вчені НАПН України, зокрема Інституту педагогіки НАПН України, члени президії Академії наук вищої школи України, усіх педагогічних університетів України, Вищої школи професійної освіти імені Я.А. Коменського м. Лешно (Польща) та Бішкекського гуманітарного університету Киргизької Республіки, Китаю, Туркменістану.

Із 2018 року координатор науково-дослідної лабораторії – Кушнір Валентина Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної освіти.

В арсеналі діяльності лабораторії:

- фундаментальні дослідження педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського;
- підтримка досвіду творчого впровадження ідей В.О. Сухомлинського у закладах дошкільної та повної загальної середньої освіти міста та району;
- організація і проведення конференцій, семінарів, круглих столів за участю однодумців В.О. Сухомлинського;
- креативний розвиток студентів у процесі дослідної діяльності.

Трепетне шанобливе почуття любові і вдячності об'єднує членів науково-дослідної лабораторії «В.О. Сухомлинський і школа ХХІ століття» у втіленні ідей великого Педагога в життя.

Кушнір Валентина Миколаївна,
координатор науково-дослідної лабораторії
«В.О. Сухомлинський і школа ХХІ століття»,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри дошкільної освіти
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини

КОРЕКЦІЙНА РО ПСИХО

У статті здійснено аналіз психологічного розвитку. З метою стверджувати, що навчання дітей з особливостями розвитку інтелектуального спектру інноваційних підходів до освіти дітей з особливостями розвитку інтелектуального спектру інноваційних підходів до освіти дітей з особливостями розвитку інтелектуального спектру інноваційних підходів до освіти.

Ключові слова: психологічний розвиток, особливості розвитку, інноваційні підходи.

The article analyzes the psychophysical development of children in the education and upbringing of children with special educational needs, despite a wide spread of inclusive education development in pre-school institutions in present-day reality, but is also a violation of children's rights to access affordable education.

Key words: psychophysical development, special educational needs, inclusive education.

Україна нині перебуває в складній ситуації. Кожна соціальна категорія відчуває одностайні в тому, що найбільш гострою проблемою є психологічний розвиток дітей з особливостями розвитку інтелектуального спектру інноваційних підходів до освіти.

Кількість дітей, які мають особливості розвитку інтелектуального спектру інноваційних підходів до освіти, неухильно зростає в усьому світі. На початку ХХІ ст. українське суспільство розглядає цю проблему як таку, що вимагає спеціальних парламентських заходів та соціального забезпечення дітей з особливостями розвитку інтелектуального спектру інноваційних підходів до освіти. Зокрема, Р.В. Кошулинський у 2012 році чисельність дитячої популяції становила 1,5 мільйона осіб, але чисельність дітей з особливостями розвитку інтелектуального спектру інноваційних підходів до освіти становила 1,5 мільйона осіб.

П'ясецька Наталія, Шпильова Марина

ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я ТА НАВИЧОК ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ У ПРАКТИЦІ РОБОТИ ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

*У статті розглядаються тенденції формування культури здоров'я та навичок здорового способу життя у практиці роботи дошкільних закладів. З'ясовано, що провідними тенденціями в розвитку досліджуваної проблеми були: накопичення елементів системності у формуванні здорового способу життя з урахуванням специфіки дітей дошкільного віку; підвищення рівня професійної підготовки педагогів-вихователів*для системи дошкільної освіти та рівня науково-методичного забезпечення.*

Ключові слова: культура здоров'я, навички здорового способу життя.

The article deals with the tendencies of forming a culture of health and healthy lifestyle skills in the practice of preschool institutions. It was found out that the main tendencies in the development of the studied problem were: the accumulation of elements of systemicity in the formation of a healthy lifestyle, taking into account the specifics of children of preschool age; raising the level of professional training of teacher educators for the system of preschool education and the level of scientific and methodological support.

Key words: health culture, healthy lifestyle habits.

Валеологічна спрямованість навчального процесу – поняття більш широке, що включає в себе ряд специфічних ознак.

Перша ознака полягає в тому, що валеологічна спрямованість навчального процесу не існує сама по собі, вона знаходиться в тісному взаємозв'язку з гносеологічною, пізнавальною спрямованістю підготовки особистості педагога, сприяючи тим самим цілісності і динамічності навчального процесу.

Другою ознакою валеологічної спрямованості є наявність необхідних умов для переходу особистості з об'єкта в суб'єкт валеологічної діяльності, для створення такої ситуації, при якій майбутній педагог побачить зацікавленість у валеологічному процесі та оволодінні валеологічною культурою. Ця ознака пояснюється самою природою валеологічного виховання, в центрі якого знаходиться особистість, система різнобічних відношень. Прояви такої ознаки в навчально-виховному процесі підкреслює "культ особистості педагога", спеціаліста-валеолога, пристосування своєї життєдіяльності формуванню всебічно розвиненої здорової особистості.

Третя ознака валеологічної спрямованості проявляється у сформованості психолого-валеологічної готовності особистості педагога і дитини до усвідомленого, самостійного оволодіння валеологією. Психолого-валеологічна готовність, у свою чергу, включає зміст уявлень

педагога про психологічну суть валеологічної діяльності; почуття особистої значущості валеологічної діяльності; готовність взяти відповідальність за неї; готовність до спілкування в процесі її; потреби в позитивному ставленні до себе, самоактуалізації та ін.

Майбутній педагог може бути творцем власного валеологічного досвіду, розроблювачем будь-якої валеологічної ідеї, а потім стати пропагандистом і організатором засвоєння і застосування таких нововведень, може запозичувати і застосовувати досвід інших. Готовність педагога до інноваційної діяльності, її практична реалізація свідчить про рівень розвитку його інноваційної культури як складової загальної валеологічної культури.

Отже, діяльність майбутнього педагога у валеологічному навчально-виховному середовищі – це складна за функціональною структурою і за психологічним змістом праця, що вимагає знань з філософії і соціології, фізіології і фізичної культури, психології і педагогіки, традиційної і нетрадиційної медицини та інших наук, які вимагають прояву умінь і здібностей, спрямованих на збереження і зміцнення здоров'я, на самооздоровлення.

Аналіз історико-педагогічної літератури, архівних матеріалів та періодичних видань другої половини ХХ століття [1] дає підстави стверджувати, що проблема здорового способу життя ніколи не втрачала статусу пріоритетного науково-методичного напрямку, що зумовлювало визначення стратегічних завдань виховної роботи в цілому. Починаючи з 50-х рр. ХХ століття, простежується інтенсивний розвиток різних аспектів проблеми виховання здорового способу життя в педагогічній теорії та практиці роботи дошкільних закладів.

Спираючись на результати дослідження, ми дійшли висновку, що принципово інший підхід до проблеми формування навичок здорового способу життя, спостерігається на початку 70-х рр. ХХ ст. У цей час актуальність формування здорової особистості, формування у дітей здорового способу життя зумовлюється особливостями підготовки дитини до школи.

На основі багато чисельних наукових досліджень установлений тісний зв'язок рівня працездатності дітей і розвитку рухів, зокрема, координації, здатності узгоджувати свої рухові дії. Водночас, ці показники безпосередньо пов'язані з рівнем фізіологічної зрілості дітей.

За результатами досліджень М. Антропова, М. Безруких, С. Єфимова, О. Лосева розумова працездатність дітей 6-7 років, які не досягли необхідного рівня зрілості, характеризується низькими якісними показниками. Соматична незрілість 6-7 літніх дітей виявляється в нездатності витримувати фізичне навантаження, що є наслідком недостатнього рівня розвитку скелетної мускулатури. Це зумовило необхідність кропіткої та різнобічної роботи, спрямованої на фізичний розвиток дитини, що сприяло б гармонійному розвитку всіх структур і функціональних систем організму, особливо тих, від яких залежить здатність до навчання та сприйняття.

Як показало проведене дослідження, починаючи з 50-х рр., загартування визнається одним із ефективних засобів профілактики вірусних і мікробних захворювань. "Слово "застуда" ввійшло в побутове мовлення віддавна, коли невідомою була інформація про мікроби-збудники різних хвороб. А будь-яка хвороба пояснювалася впливом на організм людини неприємних для неї проявів природи: вітру, холоду, вологості. Пізніше стало відомо, що будь-яка хвороба, починаючи зі звичайної нежиті, з'являється у разі потрапляння до організму людини мікробів, що викликають різні захворювання" [2].

Уважалося, що мікроби, які знаходяться у великій кількості в навколишньому світі та на тілі людини, мирно співіснують із організмом доти, доки він знаходиться у відносній рівновазі (без почуття перевтоми, голоду, не висипання). Як тільки організм людини за будь-якої умови виходить із рівноваги (перевтома, переїдання, охолодження), мікроби можуть викликати захворювання. Наголошувалося, що мікроби швидко розмножуються за сприятливих умов – пил, бруд, вологість, погано провітрювані приміщення, ослаблений організм людини, і швидко гинуть на сонці, свіжому повітрі. Найбільш уразливою категорією в цьому випадку є діти. Вони найчастіше заражаються й захворюють. Особливо слабкі, невитривалі діти ті, яких занадто кутають, які мало перебувають на свіжому повітрі.

Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що основними засобами загартування в досліджуваній період традиційно вважалися природні сили: повітря, сонце, вода. Вченими та педагогами були вироблені науково обгрунтовані правила раціонального використання цих засобів, з метою отримання бажаного результату і, водночас, попередження шкоди організму дитини. Головні з них – поступовість і систематичність. Зазначалося, що звичка до холоду, спеси, вітру виробляється відразу. У нервовій системі дитини, що, як відомо, керує всією діяльністю організму, легко утворюються нові нервові зв'язки (умовні рефлекси), які допомагають пристосуватися до умов довкілля, які постійно змінюються. Однак закріплюються вони і стають стійкими лише в процесі повторення, тому всі засоби загартування побудовані на поступовому збільшенні дозування: поступово знижується температура води при обливанні й обливанні, збільшується час купання та тривалість сонячних процедур [2].

Як відомо, нервова діяльність, що регулюється роботою головного мозку, складається з двох основних процесів: збудження та гальмування, які постійно взаємопов'язані. При хорошому глибокому сні здатність нервових клітин до діяльності повністю відновлюється, з'являється стан бадьорості і працездатність, оскільки від стану центральної нервової системи залежить життєдіяльність усього організму.

Доведено, що в житті дитини сон відіграє важливу роль і від його правильної організації залежить здоров'я дитини. Тривалість сну дошкільника, на думку спеціалістів того часу, залежить від віку і має складати від 8 до 11 годин.

Вивчення педагогічної літератури дало підстави визначити основні вимоги до правильної організації сну дитини: чітко визначений час засипання

та пробудження; зниження емоційної та фізичної активності дитини за 1-1,5 години до початку сну. Це пов'язано з вимогами глибокого сну, який зможе порушити збудження кори головного мозку перед відходом до сну; вживання їжі за не більше ніж 1-1,5 години до сну, щоб не виникло відчуття голоду в другій половині ночі; дотримання санітарно-гігієнічних умов: температура кімнати, де спить дитина, має бути 15-16 градусів; зменшення інтенсивності зовнішніх подразників (приглушені звуки, уникнення прямих променів на обличчя дитини), гігієнічний догляд за шкірою і ліжком.

Одним із вирішальних засобів формування культури здоров'я та виховання звичок здорового способу життя дітей дошкільного віку є режим. У історико-педагогічній літературі того часу режим розглядався як система засобів і методів виховання. Науковці були одноставними щодо несприятливості однотипного, шаблонного характеру режиму, адже на його вибір впливають такі фактори як вік, спосіб життя, особливості дитини.

Педагоги стверджували, що режим дня дитини повинен відрізнятися від режиму дорослого. Доросла людина може довго працювати, займатися певною справою. Дитина ж потребує частішої зміни занять, усе одноманітне швидко стомлює її. Тому режим дитини, особливо дошкільного віку, необхідно встановлювати так, щоб у ньому відводився час на ігри та дозвілля. Не можна планувати однаковий режим для всіх дітей, з огляду на різні сімейні умови. Наявність у сім'ї дітей різного віку, зручність квартири, зайнятість батьків – усе це зумовлює характер режиму дня дитини. Недопустимо при переконанні ідеальності обраного режиму оберігати його недоторканість, завдаючи шкоди інтересам дитини.

Педагогічні публікації досліджуваного періоду містили вимоги до організації режиму дня дитини. Так, на шпальтах «Семьи и школы» в 1951 році зустрічалося вимоги доцільності й визначеності. «Режим не може бути постійним, тому що змінюються й ускладнюються конкретні завдання виховання. Загальним для будь-якого режиму є його доцільність і визначеність» [3].

Під доцільністю режиму розуміли не лише усвідомлення мети батьками, а й прийняття її дитиною, з метою свідомого ставлення до висунутих вимог.

Визначеність режиму розглядали у щоденному та безперечному дотриманні необхідних правил. "Порушення навіть незначних вимог може завдати великої шкоди справі виховання. При безкарності першого навіть невелике порушення режиму дня може призвести ставлення до режиму як до чогось необов'язкового. Слід пам'ятати, що в цьому випадку немає дрібниць".

Проведене дослідження дало підстави дійти висновку щодо необхідності урахування вихователями дитячих садків основних елементів режиму дня дитини: точний час підйому та засипання, обіду, сніданку та вечері, розклад занять і прогулянки, дотримання певних правил охайності й чистоти, конкретна допомога по господарству. Знання, що кожен окремий режим будуватиметься на основі провідного заняття дитини, давало можливість вихователям визначати

відповідно до цього всі інші моменти режиму. Для дошкільника провідним заняттям є гра та вироблення гігієнічних навичок.

Пошук ефективних шляхів організації режиму дитини зумовив вивчення формування дослідження навичок його дотримання. Ефективним методом привчання дитини до режиму вважався особистий приклад батьків. Головне в режимі – його виконання, а для привчання до виконання режиму необхідні певні зусилля самих батьків. Не менш важливу роль при цьому відіграє моральний авторитет батьків [3].

Вивчення методичної та педагогічної літератури [3] досліджуваного періоду дало підстави стверджувати, що найбільш популярним і ефективним засобом формування здорового способу життя вважалася зарядка. У 50-х роках розробляються системи комплексів ранкової гімнастики (М. Метлов, М. Шейко). Систематичність занять гімнастикою не лише сприяє розвитку рухів, виробленню правильної постави, покращенню діяльності нервової системи, а й вихованню дисциплінованості, формуванню вмінь і бажання діяти в колективі, що збуджує енергію, викликає задоволення.

На сторінках періодичних видань аналізувалися питання часу й умов проведення зарядки, популяризувалися різні комплекси ранкової гімнастики для дітей різних вікових груп, розроблялися питання використання під час проведення зарядки різних допоміжних предметів: м'ячів, скакалок, спортивних палиць. У наукових працях, присвячених організації проведення ранкової гімнастики, відзначається, що вагомість занять посилюється при проведенні вправ із застосуванням обруча, скакалки, м'яча та іншого спортивного інвентарю. Користуючись ними, можна з успіхом навчати дітей ходіння, бігу, стрибкам, метанню і лазінню. Гімнастичні вправи з цими предметами викликають у дітей посилений інтерес, приносять радість, оскільки близькі до ігор.

У дошкільних закладах проводилися вправи з предметами, що розвивають швидкість, спритність, координацію рухів, окомір, твердість руки. Відомо, що рухи з предметами мають велике значення і для розумового розвитку дитини. Коли дитина вперше бере той чи інший предмет, кидає його, крутить, вона, а й отримує перше поняття про властивості предмета. Ці відчуття та сприйняття, що пов'язані з рухами, з діями, є своєрідним стимулом у процесі розвитку мислення дітей.

Висновки про те що гімнастичні вправи з предметами також сприяють виробленню довольної уваги, бо спостерігаючи за вихователем, дитина прагне виконати вправи, наслідуючи його, ставали провідними у практиці формування здорового способу життя. Вважалася, що завдяки потрійному зв'язку асоціацій – слуховій, здоровій, чуттєвій – розумова діяльність стає для дитини більш чіткою, а поведінка – більш організованою. Дитина повинна навчитися свідомо контролювати свої рухи, підпорядковувати їх волі. У процесі правильно організованого навчання різноманітних прийомів володіння предметами в дітей розвивалася довольна увага, сприйняття та мислення ставали спрямованими, покращилась якість рухів.

Особливе місце в роботі дитячих садків відводилося проблемам, пов'язаним із небажанням дітей виконувати ранкову гімнастику. Підтвердженням цього є публікація на сторінках «Дошкольного виховання» 1955 року, де здійснювався докладний аналіз причин негативного ставлення дітей до ранкової гімнастики: незручність руху в обмеженому просторі; однотипність та шаблонність рухів; одноманітність, відсутність творчості, фантазії, яскравих вражень, що не діють на емоційний тонус дітей.

Отже, вирішення пріоритетних завдань у сфері фізичного виховання та розвитку молодого покоління актуалізує проблему збереження здоров'я особистості. Чільне місце в її розв'язанні посідає теорія І. Павлова, яка є підґрунтям формування навичок здорового способу життя, і отримала особливий розвиток в доробку вітчизняних педагогів, психологів, фізіологів, лікарів, починаючи з 50-х рр. ХХ століття

У процесі дослідження встановлено, що проблема формування навичок здорового способу життя у дітей дошкільного віку розглядалася і розв'язувалася у контексті особливостей науково-педагогічних досягнень, ієрархії науково-практичних проблем конкретного періоду.

Так у 50-70 рр. підхід до розв'язання проблеми характеризувався достатньо високим рівнем науковості, у 70-80 рр. — простежується інтенсивний розвиток порушеної проблеми в контексті розробки погодженої науково-педагогічної теорії підготовки дитини до школи з метою підвищення її адаптаційних можливостей. У досліджуваній період спостерігається помітне погіршення здоров'я першокласників, збільшується кількість нервових розладів, порушень серцево-судинної системи, проблем зору тощо. З початку 90-х рр. ця проблема набула принципово нового статусу, окремі її аспекти стали предметом спеціальних досліджень фахівцями різних галузей науки.

Фізична, інтелектуальна, емоційна, естетична й трудова культура повинні розглядатися в їх єдності й взаємозалежності. Фізична культура є елементарною умовою повноти духовного життя, інтелектуального багатства. Разом з тим, фізична культура облагороджує всі інші сфери людського.

У практичній роботі нашого педагогічного колективу червоною ниткою проходить ідея єдності виховання й самовиховання в сфері фізичної культури. Ми б не мали права навіть думати про здоровий дух у здоровому тілі, якби змалку нашими помічниками не були вихованці.

За нашим твердим переконанням, єдність виховання й самовиховання у фізичній культурі починається із самого раннього віку й пов'язана вона з ідеєю народної педагогіки: як тільки навчився тримати ложку в руці й нести її від тарілки до рота, — трудись. Ми добиваємося того, щоб дитина працювала, думаючи, і думала, працюючи. Тільки за цієї умови людина може зрозуміти смисл фізичної культури, відчути повноту своїх сил, пізнати залежність здорового духу від здорового тіла, уміти спрямовувати свої духовні сили на зміцнення сил фізичних. Якби змалку наші діти не трудилися, ніякі повчання про самовиховання з фізичної культури не дійшли б до розуму й серця. Але, оскільки діти наші є трудівниками, вони дуже чутливо, з великим інтересом

сприймають наші повчання і роблять так, як ми їм радимо. Ось поради В.О.Сухомлинського щодо самовиховання у фізичній культурі:

1. Здоров'я – це повнота духовного життя, радість, ясний розум. Твоє здоров'я – у твоїх руках.

2. Найважливіше джерело здоров'я – навколишня природа – повітря, сонце, вода, літня спека й зимова холоднеча, тінисті гаї й квітучі поля конюшини. Живи й трудися серед природи. Прокидайся рано, вставай до сходу сонця. Влітку сонечко встає дуже рано, але ти повинен вставати раніше за сонце. Іди в поле, дихай свіжим повітрям, умий руки й обличчя росюю – це справжня казкова жива вода. Повітря, насичене ароматом квітучих і досягаючих хлібів, має цілющі властивості. Хто дихає цим повітрям у літню пору, ніколи не хворіє легеневиими хворобами.

3. Зроби для себе правилом: щоденно, прокинувшись, відразу ж зроби ранкову гімнастику. Влітку спи надворі – на сіні чи свіжій соломі – фітонциди, що їх виділяють сіно й свіжа солома, уберігають від захворювання на грип.

4. Змушуй себе кожного ранку робити холодні обтирання. Купайся в ставку якнайдовше – до осінніх заморозків. У зимові дні витирай ноги (до колін) снігом – до відчуття тепла, що розливається від колін до ступні. Не бійся вийти босим на кілька хвилин на сніг – це добре загартування для ніг і для всього організму.

5. Жодного дня без фізичної праці. Праця розпрямляє тіло й душу. У постійній, повсякденній праці – людське довголіття. Хто трудиться з раннього дитинства до глибокої старості, той до останніх днів свого життя залишається повноцінною людиною, зберігаючи фізичні сили, ясність розуму, багатство сприймань і емоцій.

6. Щодня прохось від трьох (у молодшому віці) до десяти кілометрів. Зроби звичкою ходити серед лісу, на луках, у полі. Якщо тобі йти до школи два-три кілометри, і дорога пролягає луками, – це твоє щастя.

У літню пору зроби звичкою проходити кілька кілометрів серед квітучих і досягаючих хлібів і трав (особливо серед ланів пшениці, ячменю, вівса, конюшини).

7. Нехай стануть твоїми заповідями простота, невибагливість, стриманість. У дитинстві не їж багато солодощів. Краще зовсім не вживати чистих вуглеводів. Не будь ненажерою, не наїдайся донесхочу. Вставай із-за столу з таким відчуттям, що ти ще не зовсім наївся.

Дослідженням підтвердження, що в теорії та практиці фізичного виховання дітей дошкільного та молодшого дошкільного віку розроблено й визначено основні напрями, реалізація яких забезпечує досягнення сприятливих результатів формування здорової культурної особистості.

Отже, проведене дослідження дало підстави стверджувати, що сформованість у дитини дошкільного віку стійких навичок здорового способу життя передбачає вдосконалення розумової та фізичної працездатності, стійкості до стомлення, витривалості до різноманітних навантажень. Основними засобами формування культури здоров'я, навичок

здорового способу життя вважається загартування організму дитини, дотримання гігієнічних норм та режиму дня, регулярне виконання ранкової гімнастики.

Провідними тенденціями в розвитку досліджуваної проблеми були: накопичення елементів системності у формуванні здорового способу життя з урахуванням специфіки дітей дошкільного віку; підвищення рівня професійної підготовки педагогів-вихователів для системи дошкільної освіти та рівня науково-методичного забезпечення, зокрема видання спеціальних посібників (Керівництво для вихователів дитячих садків, Програма виховання в дитячому садку, перші посібники з теорії та методики фізичного виховання дітей раннього та дошкільного віку для студентів педагогічних інститутів, методичні рекомендації); посилення уваги до організації фізичного виховання в дошкільних закладах, формування готовності дитини до школи в контексті підготовки її до здорового способу життя.

Список використаних джерел:

1. Божович Л.І. Вибрані психологічні праці: Проблеми формування особистості / За ред. Д.И.Фельдштейна. – М. : Международная педагогическая академия – 1995. – 212 с.
2. Боровська Д. Робота з батьками в комплексній системі подолання заїкання у дошкільників // Патологія мови: історія вивчення, діагностика, подолання. Збірник наукових праць. – СПб. : РГПУ ім. А.И. Герцена, 1992. – С.90–97.
3. Концепція спеціального навчання і виховання дітей з порушеннями фізичного та розумового розвитку // Дефектологія. – 1989. – N2. – С.3–16.
4. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям // Вибр. твори: У 5-ти т. –Т. 3. –К. : Рад. Школа, 1977. – С. 7–279.
5. Сухомлинський В.О. Сто порад учителям // Вибр. твори: у 5-ти т. –Т. 2. – К. : Рад. школа, 1976. – С. 419–654.